

Nr 12

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av 14 § folkbokföringsförordningen.

Tredje lagutskottet har behandlat en inom riksdagen väckt, till lagutskott hänvisad motion nr 592 i andra kammaren av herr *Börjesson m. fl.*

I motionen föreslås, »att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av folkbokföringsförordningen, 14 §, att person, som vistas på ålderdomshem, beläget utanför den egna församlingen, må behålla sin förutvarande mantalsskrivning och kyrkobokföring, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext.»

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtats yttrande från statistiska centralbyrån och Uppsala domkapitel.

Gällande bestämmelser

Enligt 36 § *Kungl. Maj:ts folkbokföringsförordning den 28 juni 1946* skall fysisk person mantalsskrivas i det distrikt och å den fastighet, där han den 1 november förrättningsåret rätteligen skall vara kyrkobokförd. Vidare stadgas i 13 § 1 mom. första stycket samma förordning som huvudregel, att envar skall bokföras i församlingsboken (kyrkobokföras) i den församling, där han är bosatt.

Enligt 13 § 2 mom. folkbokföringsförordningen skall, med vissa undantag varom nu ej är fråga, en person anses bosatt å den fastighet, där han regelmässigt vistas. Från huvudregeln i 13 § 1 mom. folkbokföringsförordningen göres i 14 § 6 mom. bl. a. undantag för den som intages å sjukvårdsinrättning eller å vissa uppräknade tvångsanstalter.

För personer, som är intagna å ålderdomshem, finns inga särskilda bestämmelser i folkbokföringsförordningen, och de skall alltså mantalsskrivas där de är bosatta, d. v. s. å ålderdomshemmet, även om de före intagningen varit mantalsskrivna i annan kommun.

I detta sammanhang bör beaktas att enligt reglerna i 7 kap. *lagen om fattigvård den 14 juni 1918* i ålderdomshem intagna personer endast undantagsvis kan vinna ny hemortsrätt i fattigvårdshänseende genom mantalsskrivningen. Detta har till följd att den tidigare vistelsekommunen jämlikt

50 § 1 mom. samma lag i allmänhet slutligt får svara för fattigvård, som utgivits av den kommun vari ålderdomshemmet är beläget. Emellertid ersättes fattigvårdslagen den 1 januari 1957 av *lagen om socialhjälp den 4 januari 1956*, vari reglerna om kommuners inbördes ersättningskyldighet ändrats på sådant sätt att det blir ålderdomshemskommunen, som kommer att få bära kostnaderna för samtliga vårdtagare på ålderdomshemmet. — Enligt 7 § *lagen om folkpensionering den 29 juni 1946* skall, där kommun så beslutat, kommunalt bostadstillägg utgå till pensionsberättigad som är mantalsskriven inom kommunen.

Vidare må här nämnas att enligt *lagen om jordfästning den 25 maj 1894* (nr 36) i dess lydelse efter den 26 oktober 1951 (nr 683) skall, när medlem av svenska kyrkan avlidit, dödsfallet tillkännagivas i den församling, där den avlidne var kyrkoskriven, och jordfästningen ske i den församling, där dödsfallet timat; den kan dock förrättas i annan församling, om vederbörande, d. v. s. sorgehuset, önskar detta.

Frågans tidigare behandling

Gällande regler om mantals- och kyrkoskrivning överensstämmer såvitt nu är i fråga med de tidigare stadgandena i kungl. förordningen angående mantalsskrivning den 6 augusti 1894 respektive kungl. förordningen den 3 december 1915 angående kyrkoböckers förande. Orsaken till att dessa i huvudsak oförändrade överfördes till folkbokföringsförordningen var, att det ansågs lämpligt att med en omprövning av dessa regler finge anstå i avbidan å pågående utredning om en socialvårdsreform.

Förevarande spörsmål övervägdes däremot ganska ingående i *socialvårds-kommitténs* betänkande med förslag till lag om socialhjälp m. m. (SOU 1950:11 s. 230—236 och 241) och kommittén föreslog, att 14 § 6 mom. folkbokföringsförordningen skulle göras tillämplig på ålderdomshem, d. v. s. att den intagne i princip skulle bibehålla den mantalsskrivningsort han haft före intagningen.

Som skäl härför anförde kommittén, att man åtminstone under en övergångstid måste räkna med samverkan mellan olika kommuner för gemensamt ålderdomshem. En bestämmelse som innebure att samtliga på ålderdomshemmet intagna skulle mantalsskrivas därstädes och att alltså den kommun, där hemmet vore beläget, måste för alla intagna betala andel i folkpension, skulle självfallet vara ett absolut hinder för dylik samverkan. Orimliga konsekvenser uppstode även då ett ålderdomshem, tillhörigt endast en kommun, låge i en annan kommun, t. ex. när en stads ålderdomshem vore beläget alldeles utanför stadsgränsen.

Kommittén fortsatte:

Man torde kunna tänka sig att genom undantagsbestämmelser i de sociala lagarna häva här berörda konsekvenser av mantalsskrivning på ålder-

domshemmet av de där intagna. Några oöverstigligen svårigheter för detta torde knappast föreligga. Lämpligast vore i så fall att i förbundsordningen för ett gemensamt ålderdomshem föreskriva att den kommun, där hemmet vore beläget, skulle av den kommun, där en intagen vid tiden för intagningen varit bosatt, i fortsättningen erhålla gottgörelse för sina kostnader för socialhjälp, folkpension m. m. åt den intagna. För det fall att en kommuns ålderdomshem är beläget i annan kommun torde man ej kunna undgå särskild lagbestämmelse att mantalsskrivning på ålderdomshem i dylikt fall ej skall grunda betalningsansvar för den kommun, där hemmet är beläget, eller bestämmelse att denna kommun för sina utlägg äger få ersättning från den tidigare bosättningskommunen. Uppenbart är emellertid att dylika bestämmelser måste bli skäligen invecklade och leda till en successivt fortgående ersättning mellan kommunerna, vilket är en allvarlig administrativ olägenhet. — — —

Det bör även beaktas, att åldringarna på ett förbundshem på intet sätt torde räkna sig som tillhörande den kommun, där hemmet är beläget, utan den kommun, i vilken de voro bosatta vid intagningen. Detsamma gäller om möjligt i högre grad om åldringar på ett hem, som helt tillhör en kommun men ligger i en annan. Åldringarna själva skulle i regel finna det egendomligt om de ej hade rösträtt i »sin» kommun utan i den kommun, där ålderdomshemmet ligger. Att en åldring ej blir mantalsskriven på ålderdomshemmet utan under sin gamla adress i den kommun, från vilken han kommit vid intagningen, torde därför ytterst sällan komma att av honom uppfattas som en nackdel utan tvärtom.

Enligt 1949 års *folkbokförings*sakkunniga, vars verksamhet år 1951 upphört men i vissa delar fullföljes inom finansdepartementet av en tillkallad utredningsman, skulle ett genomförande av kommitténs förslag, i stället för att medföra förenklingar, komma att innebära en icke eftersträvansvärd komplicerad av undantagsbestämmelserna i 14 § folkbokföringsförordningen. En sådan komplicerad borde enligt de sakkunnigas bestämda mening icke ske utan synnerligen tungt vägande skäl. De sakkunniga, som ännu ej kunnat taga ställning till frågan vilka bestämmelser folkbokföringsförordningen borde innehålla angående rätt kyrko- och mantalsskrivningsort, voro icke beredda att taga slutlig ställning till vad kommittén härutinnan föreslagit. Med hänsyn härtill föreslago de sakkunniga i första hand, att kommitténs förslag, såvitt detsamma avsåg vissa folkbokföringsfrågor, icke i detta sammanhang skulle läggas till grund för lagstiftning utan i stället tagas i beaktande under deras fortsatta arbete och avgöras samtidigt med de förslag, som deras översyn i övrigt kunde föranleda.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1955 års riksdag med förslag till lag om socialhjälp (nr 177) återopade *chefen för socialdepartementet*, statsrådet Sträng, vad folkbokföringssakkunniga sålunda uttalat, samt yttrade vidare som argumentering, mot vad socialvårdskommittén enligt det ovan upptagna anför, att om utvägen anlätades att i förbundsordningen för ett ålderdomshem, gemensamt för två eller flera kommuner, intoges en föreskrift att ålderdomshemskommunen skulle av vårdtagarens tidigare bosättnings-

kommun gottgöras för sina kostnader för socialhjälp åt honom, skulle undantagsregler fordras endast i de med all säkerhet sällsynta fall, då en kommuns ålderdomshem vore beläget i annan kommun utan att gemensamhet föreläge. Departementschefen fortsatte:

Det är emellertid att märka, att personer, som är intagna å ålderdomshem, i regel har folkpension, och att obligatorisk socialhjälp därför endast i undantagsfall torde komma att tilldelas dem. Frågan om deras hemortsrätt har därför inte någon större praktisk betydelse såvitt angår socialhjälp. Med hänsyn härtill och då, såsom tidigare anförts, anledning saknas att i detta sammanhang överväga ändrade regler för fördelning av kommunernas kostnader för andra sociala förmåner, anser jag att särbestämmelser rörande hemortsrätt för ålderdomshemmens klientel kan undvaras i den nya socialhjälpslagen.

Frågan om mantalsskrivningsort och hemortsrätt för dem som vårdas på ålderdomshem behandlades vid 1955 års riksdag även i de med anledning av propositionen väckta, likalydande *motionerna* I:547 och II:679 samt I:549 och II:678. I samtliga motioner framhölls, att dessa spörsmål har betydelse för vårdtagarna — förutom i de av departementschefen berörda båda fallen — i ett tredje fall. Härom anfördes i förstnämnda båda motioner:

— — — Detta fall avser det förhållandet att en kommun på grund av platsbrist på det egna hemmet eller av humanitära hänsyn söker placering för åldring på ett ålderdomshem utanför kommunen. I avsedda fall träffas speciell överenskommelse om ersättningen, som i regel anknytes till självkostnadspriset.

Ett samarbete över kommungränserna i fråga om ålderdomshemsvården har visat sig fördelaktigt och kommer framdeles att framstå som synnerligen angeläget. En förutsättning för att en sådan utveckling skall kunna främjas är att de interkommunala ersättningsbestämmelserna får en lämplig utformning och avvägning. Det är riktigt, att ersättningsfrågan kan regleras utanför socialhjälpslagen genom överenskommelser i enskilda fall. Men sådana överenskommelser måste då träffas gång efter annan och måste bl. a. också bli föremål för revisionsgranskningar. Tvister torde inte heller helt kunna undvikas.

En sådan modifikation av huvudregeln borde, anfördes i nämnda båda motioner, införas i socialhjälpslagen att ersättningsskyldigheten bundes vid den mantalsskrivning en vårdtagare på ålderdomshem hade vid intagningen på hemmet.

I motionerna I:549 och II:678 förordades en annan lösning, som anknöt till bestämmelserna i 14 § 6 mom. folkbokföringsförordningen. Motionärerna hemställde om sådant beslut »att för den person, som vistas i annat ålderdomshem än det inom den egna kommunen belägna, denna vistelse icke skall medföra, att personen i fråga måste mantalsskrivas i den kommun, där han vistas för vård, utan får behålla sin förutvarande mantalsskrivning, samt att sålunda § 14 i folkbokföringsförordningen även göres tillämplig å personer, som vistas å ålderdomshem».

Vid behandlingen i *andra laguskottet* av hithörande spörsmål anslöt sig utskottet i sitt utlåtande (nr 39) till den av departementschefen uttalade uppfattningen att, om vårdtagaren icke mantalsskrevs i ålderdomshemskommunen, skulle detta medföra konsekvenser vida utöver vad som vore i fråga. Vidare förklarade utskottet, att det med hänsyn även därtill att folkbokföringsförordningen vore föremål för översyn av en inom finansdepartementet tillkallad utredningsman icke ville tillstyrka denna lösning. Utskottet erinrade därefter om att i det inackorderingsavtal, som kunde träffas mellan de båda av saken berörda kommunerna, torde regleras icke blott den del av kostnaden på ålderdomshemmet, som ej täcktes av folkpension, utan även ersättningsskyldigheten för kommunandelen i de inkomstprövade folkpensionerna, vilka eljest såsom bundna till mantalsskrivningen skulle komma att åvila ålderdomshemskommunen. Slutligen framhöll utskottet — efter att ha diskuterat olika komplikationer — att i avtalet lätt kunde intagas en bestämmelse att den inackorderande kommunen skulle svara för de ekonomiska följderna, så länge vederbörande vårdades å ålderdomshemmet. Utskottet fann därför ej anledning att frångå propositionens förslag och avstyrkte de i motionerna föreslagna ändringarna.

Riksdagens beslut innefattade i den del varom nu är fråga bifall till propositionen.

Yttranden

Statistiska centralbyrån hänvisar i sitt remissyttrande till den pågående översynen av folkbokföringen och förklarar sig därför anse, att motionen icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Med bifogande av ett särskilt yttrande från kyrkobokföringsinspektören tillstyrker *Uppsala domkapitel* förevarande motion.

Utskottet

Spörsmålet var en person, som vistas på ålderdomshem utanför den egna kommunen eller församlingen, bör mantals- respektive kyrkoskrivas har diskuterats i samband med genomförandet av 1946 års folkbokföringsförordning och 1955 års socialhjälpslag men synes därvid endast ha blivit tillfälligt löst genom att tidigare gällande stadganden härom, vilka tillerkände ålderdomshemmets belägenhet avgörande betydelse, bibehölls i princip oförändrade i avbidan först å resultatet av socialvårdskommitténs utredning om en socialvårdsreform och därefter å en alltjämt pågående utredning inom finansdepartementet av vissa frågor rörande folkbokföringsväsendet.

Till förmån för en annan ordning, enligt vilken den intagne i stället borde skrivas i den ort, där han före intagningen var bosatt, har främst ansetts tala vissa ekonomiska och humanitära skäl.

I avseende å de förstnämnda är att märka, att efter den 1 januari 1957, då lagen om socialhjälp träder i kraft, reglerna om kommuners inbördes ersättningsskyldighet för socialhjälp ändrats, så att ålderdomshemskommunen slutligen får bära kostnaden för samtliga vårdtagare på hemmet. Vidare är mantalsskrivningsorten bestämmande för vilken kommun som skall svara för kommunandelen i de inkomstprövade folkpensionerna. Detta har aktualiserat frågan, om det icke skulle medföra svårigheter för framtiden att få till stånd ålderdomshem, som är gemensamma för flera kommuner, eller att för kommun, som önskar bygga ålderdomshem i annan kommun eller inackordera vårdtagare i ålderdomshem beläget i annan kommun, erhålla den andra kommunens samtycke därtill. Å andra sidan har häremot invänts, bl. a. senast år 1955 av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 39 i anledning av riksdagens behandling av propositionen med förslag till socialhjälpslag, att svårigheterna i praktiken skulle kunna lösas genom överenskommelser, förbundsordning för gemensamt ålderdomshem eller i det inackorderingsavtal, som kunde träffas mellan de båda av saken berörda kommunerna.

Vad därefter beträffar de humanitära skälen, som i de hittills förda resonemangen i allmänhet synes ha varit skjutna i bakgrunden, har för en ändring väsentligen åberopats, bl. a. av Växjö domkapitel i december 1954 i en underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t, att det icke vore tilltalande, att äldre personer tvångsvis skulle slitas från samhörigheten med sin gamla hemförsamling, att när vårdtagaren avlidit detta icke kungjordes vid högmässa i sistnämnda församling, att vid jordfästning i den gamla hemförsamlingen kantor och kyrkovaktmästare icke vore skyldiga att tjänstgöra utan särskild ersättning o. s. v. Vidare har av socialvårdskommittén anförts, att åldringarna skulle mista rösträtt i sin tidigare hemkommun.

Utskottet finner med anledning av att hithörande problem alltjämt är under utredning icke erforderligt att nu närmare taga ställning till hur mantals- och kyrkoskrivning av vårdtagare på ålderdomshem bör ske. Emellertid anser utskottet frågan ha så stor känslomässig betydelse för gamla vårdtagare, att vid dess slutliga avgörande stor vikt bör fästas vid de humanitära synpunkterna, oavsett att ett sådant betraktelsesätt måhända står i strid med en genomgående tanke i gällande folkbokföringsförordning, att hänsyn ej skall tagas till de folkbokfördas personliga önskemål. Några övertygande skäl av praktisk natur mot att, såsom socialvårdskommittén i sitt betänkande med förslag till lag om socialhjälp föreslagit, jämställa ålderdomshem med sjukvårdsinrättning i 14 § 6 mom. folkbokföringsförordningen, vari stadgas undantag från huvudregeln att bosättningsort är avgörande, synes icke hittills ha blivit förebragta.

Det är enligt utskottets mening önskvärt, att ett förslag till lösning av förevarande spörsmål ej uppskjutes längre än det pågående utredningsarbetet gör oundgängligen nödvändigt. Då utskottet under hand inhämtat,

att utredningens resultat kan beräknas dröja ännu avsevärd tid, vill utskottet därför ifrågasätta, om icke det problem motionen avser kunde utbrytas från det övriga arbetet och av utredningsmannen göras till föremål för ett särskilt förslag.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion II:592 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 april 1956

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Osvald, Lindahl, Axel Jansson*, Herbert Hermansson*, Ebbe Ohlsson, Krügel* och Erik Olsson*;

från a n d r a kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Åhman, Johansson i Torp, Levin, von Seth*, fru Torbrink, herrar Hansson i Skegrie och Berggren.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.